

peccatum propter necessitatem. D. Thomas 2. 2. quest. lxxv. art. 7. opponit sibi auctoritatem petitam ex cap. Si quis forte defurtus, ubi hæc habentur: Si quis forte per necessitatem famis, aut indigentiam furatus fuerit cibaria, vestem, vel pecus, punietur per hebdomadas tres. Cui auctoritati respondet Angelicus: Dicendum, quod decretalis illa loquitur in casu in quo non esturgens necessitas.

Urgens necessitatis nomine, ut ex contextu patet, extremam intelligit. Auctoritates aliorum Theologorum prætereo: quia iam omnes Theologi sustinent sententiam oppositam damnate thesi. Ratio autem communis sententia traditur ab Angelico loc. citat. In necessitate gravi non sunt omnia communia, sicut in extrema. Si enim bona communia fierent, gravi urgente necessitate, omnia redoundarent furis. Nam, ut dixi, maiora hominum pars gravi penuria plus, minolve urgetur. Et quisque gravem, ne dicam gravissimam, suam reputat egestatem. Si licita tum furta essent, homines communitate fures evaderent. Hoc animadvertit vel ipse P. Viva numer. 13. Cum necessitates, inquit, graves sint frequentissimæ, facile persuadere sibi homo potest quod indigentiam valde gravem patiatur. Et tamen ipse in necessitate valde gravi furtum licitum docuit numer. 3.

XVI. Quæ in oppositum obtruduntur, nullius sunt momenti. Dives tenetur succurrere graviter indigenti: verum habet. Ergo graviter indigens valet divitis bona sibi usurpare: negatur consequentia. Neque enim egens iudex legitimus est, qui iudicare possit, divitem tot habere bona superflua, quibus tenetur prospicere sibi graviter indigenti. Idcirco fur est, si hæc bona surripit.

XVII. Ut vero in hæc frequentissima materia utrumque extremum tum rigoris, tum laxitatis devites, præ oculis habeto que supra dicta sunt de variis gradibus tum necessitatis extreme, tum necessitatis gravis. Ut necessitas sit extrema, minime requiritur quod mors saltem imminat, vel recipie aggressuram egestem; sed lat est, tale imminere periculum, quod, nisi repellatur, afferat vitæ iacturam. In hoc extreme necessitatis genere collocari solet gravissimum periculum incidendi in perpetuam carivitatem Turcorum, in qua religio ipsa in discrimen adducitur. Ut paucis omnia complectar, circumstantiæ spectandæ sunt, potissimum conditio egestatis, illius precocitatis status, & quam sit in evitandis peccatis vigilans, ac sollicitus, Di-

siuendi sunt idem casus rari, & fortuiti, in quibus bona fides, & prudens iudicium egestis facillime ipsam a culpa excolare valent, a calibus frequentibus, & familiaribus, cuiusmodi sunt pericula perdendi honorem, & subeundi magnum dedecus in petenda elemosyna. In his enim, & similibus eventibus furari minime licet.

XVIII. P. Claudius La-Croix Lib. III. part. 1. n. 952. refert Coninch, qui negat licere nobili furari, quod magno perfundatur pudore in petenda elemosyna; sed addit, Lethæum, Caltopalaum, Dicalillium docere oppositum, putantes viris honeste conditionis nimis durum esse ostium mendicare. Et, transcripto Coninch responso, rem relinquunt in medio. Pro sententia negante unum, pro affirmante licitum esse furari in citato casu, laudat tres: deinde rem relinquunt in medio, ac si Pyrrhonium traderet. Sic enim lectores beneficio mirabilis Probabilissimi illam eligere quæ sibi magis arrideat, possunt. Hac methodo Historico-Theologica benignum ubique se præbet Auctor ille.

XIX. Quest. XI. Licitum ne est homini privato, in extrema necessitate constituendo, surripere rem valde pretiosam? Resp. Ponamus hominem in tali constituto necessitate, ut quinque aut sex mille aureis egeat ad eam evadendam. Licitum ne erit ipsi tantam aureorum humanam turari? Disputant in utramque partem Theologi. Qui adfirmant, nuntiantur illo principio, quod omnia tunc sunt communia. Qui negant, respondent omnia quidem esse communia que iuxta consuetum communem ordinem necessaria sunt ad vitam alendam, secus pretiosa, & bona summi pretii. Fateor me satis clare non perspicere quid sit dicendum. Utraque pars sua videtur probabilitate frui. Prior sententia principio valde firmo munita apparet. Ex altera parte nimis durum videtur, tam ingentem pecuniam summam surripere licite posse. Quod videtur mihi verosimilius, est: si furtum tot aureorum induceret dominum in extremam, aut gravem egestatem; paraten tunc non esse licitum tale furtum. Si autem dominus adeo locupletis foret, ut talem miseriam non subiret; tunc forte probabilior esset sententia prior. Meliora nunc non occurrunt; neque opere præsumo longius rem hanc producere, quam vix in praxi arbitror posse contingere, sive ex parte egestis, qui tanta egeat pecuniarum quantitate; sive ex parte divitis, qui aut velit ipse sponte erogare tantam aureorum summam, aut negligat latere scri-

scripi custodiam, ut furandos illos permittat ad indigentem.

XX. Disputant hic Theologi, an, cum aliquod accipitur in extrema necessitate, illud dicendum furtum sit, vel surripit. Furtum enim, cum vetustum lege naturali, & divina sit, nunquam licitum est. Qui ergo in extrema necessitate surripit, quæ sibi sunt necessaria, furtum non committit: quia non aliena furatur, sed sua accipit; cum omnia tunc communia sint. Verum hæc disputatio ineptissima est: adveniente extrema necessitate veritatem est; adveniente extrema necessitate, malitiam amittit. Quod ipsum postea tenent voces, aut acceptionem perinde est. P. Cardenas, huic doctrinæ innoxius, contendit dissent. XIII. cap. 1. art. 1. Pontificem in propositione 36. damnasse furtum sub ratione furti. Quamvis enim licitum esset, inquit, surripere aliena in extrema necessitate, adhuc damnata remaneret propositio, asserens permissum esse furari in gravi necessitate: quia furtum, ut furtum, neque in gravi, neque in extrema necessitate licitum est. Hinc deducit art. 3. numer. 21. Pontificem non damnasse opinionem speculativè acceptam, quæ sustinet, licitum esse surripere aliena in gravi necessitate. Si vero opinio hæc, ut in praxi deducenda spectetur, damnata est: quia, ut in praxi licita sit, decem requiruntur conditiones, quæ moraliter impossibiles sunt.

XXI. Verum hæc distinctio in præsens commentaria est. Quid enim tam absonum quam Pontificem damnasse accipere rem alienam sub formalitate furti, secus sub voce acceptionis, vel surreptionis? Eadem quippe rationes militat, eadem absurda sequuntur, quocumque modo, sive sub voce furti, sive sub nomine acceptionis, aliena auferantur in gravi necessitate; ut consideranti patebit. Accedit quod, quando in praxi deest aliqua conditio, vel additur, quæ sub cognitione speculativè non venit, tunc propositio variatur, & alia evadit tum in speculatione, tum in praxi, ut & ipse Cardenas alibi animadvertit. Quare dicendum, Pontificem damnasse propositionem, quatenus hæc significat, licitum esse acceptionem rei alienæ gravi tantum premente necessitate. Idque evidens est.

CAPUT VI.

De occultis famulorum, aliorumque compensatione.

I. Gravissimam questionem discipiendam aggredimur. Nonnulla præmittenda sunt satis communia, quæ varios spectant compensationis significatus. Duplicem distinguam compensationem. Altera dicitur propria, quæ desinitur debiti, & crediti inter se invicem contributo. Tu mihi debes centum; ego totidem tibi. Mutua compensatio hæc duo debita remitti posse, asserunt omnes, non interpellata etiam iudicis auctoritate. Compensatio altera impropria nuncupatur, quæ recuperatio potius debiti est quam compensatio: ut si Paulus debeat tibi centum, & nolit ea solvere, tu occulte centum accipias, & recuperes quæ tibi debentur. Hoc autem fieri nequit absque iudicis auctoritate, si ad iudicem aditus pateat.

II. In præsentia minime assumo pro dignitate hæc examinandam controversiam; sed eam dirimendam remitto ad tractatum de iustitia, ubi ex instituto difficultates omnes isthuc spectantes resolvam. Potissima nuncius questionis capita proponam. Aliqua recentibus, quæ absolute laxa mihi videntur. Aliæ vero, quæ gravissimis difficultatibus implexa sunt, sapientum iudicio proponam, remque totam tribus paragraphis comprehendam.

§. I.

Conditiones necessarie pro occultâ compensatione. Laxa propositiones PP. Diana, Viva, aliorumque recentiorum.

I. Anequam conditiones refero, quas pro licita compensatione Theologi communiter assignant, propositionem, quam summus Pontifex Innocentius XI. damnavit, præmitto, quæ est in ordine 37. Famili, & familie domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam maiorem iudicant salario quod recipiunt. P. Dominicus Viva in sua Trutina hæc propositionem interpretans numer. 1. hæc scribit, "Conveniunt DD. posse famulos uti occultâ compensatione, tum quando sibi denegatur ab heris salarium ex parte debiti, tum etiam quando evidenter constat, non quidem ex mero iudicio famulorum, sed ex communissimo perituro sensu, iniustitiam ab heris committi in solutione salarii iuxta communem estimationem debiti, spectatis omnibus circumstantiis, ratione quantum potest pretium famulatus præstiti crelere, ac decretere." Conditiones autem quæ ipse P. Viva ibidem assignat, sunt sequentes. Prima, quod videtur damnum debitoris, ne sicrate regi-

resistat, aut in mala conscientia sit, putando se debere quod non debet. Secunda quod videtur damnum proximi, ne illi furium ascribitur. Tertia, quod non possit FACILE iura iuris debito obtineri. Quamvis probabiliter, si hoc equitatis non peccet mortaliter, qui iuriter occulta compensationem, ut docet Diana P. VII. tract. 8. resol. 17. Preceptam hic omittit conditionem, quam Theologus addunt, quamque & ipse alibi non negat, videlicet quod debitum sit liquidum, & certum. Sed audiamus, quid P. Viva decernat in propositione praefata damnatum fuisse. Inquit ergo: Quod in hac thesi prescribitur, est, posse famulos occulto compensare id quod iudicant ex iustitia sibi deberi in salario. Quando ergo soli ipsi famuli iudicant, salarium maius eo quod pactum est, sibi deberi, peccant occulta compensatione mentes. Et hoc in thesi proscriptum fuit. Ceterum, si iudicio famulorum accedat viri docti iudicium, quod decernat maius famulo deberi salarium, tunc licita compensatio est. Sic concludit idem P. Viva num. 7. Idcirco ad occultam hanc compensationem faciendam requiritur iudicium viri docti simul, ac prout, & passione deudati, qui spectatis omnibus, iudicat moraliter certum esse, quod maius salarium debeatur. In hanc eandem opinionem concedit P. Claudius La-Croix Lib. III. part. 1. numer. 974. ubi rejecto iudicio famuli, & cuiusque ministri in causa propria, subdit, quod requiritur ut vir valde doctus, multum prudens, ac versatus in re morali, iudicet certum esse, quod tali homini fiat iustitia. Idem docent Caluisti alii non pauci. Haec opinio nobis laxa videtur, & in dampna propositione includi. Neque enim plus iuris in bona dominorum habent docti, & periti quam famuli. Si vetitum est famulis proprio iudicio praescribere taxationem maioris thesauris quam cum domino pacta fuerit; eadem ratione vetitum erit etiam eam augere iudicio alieno privato. Verum habet, facilis esse decipi famulum in causa propria quam virum doctum a partium studio alienum. At non propterea infertur, Confessarium, sive quompiam alium doctum virum, iudicem legitimum esse litium inaequalitatis. Quare perdocti PP. Salmanticenses, ut frivolum, hanc explodunt distinctionem tractat. xxiv. cap. ult. puncti. vii. §. 2. num. 137. subduntque: Igitur in hac prohibitione attendendum non est, quis est qui iudicat operae esse minores salario; sed an hoc ita sit, & an famulus libere cum domino de minori salario

pactum inierit; vel an metui, coactione, vel fraude id fecerit. Contendunt Auctores isti (ibidem num. 136.) ierum, qui ex necessitate ad levandum miseriam locavit operas pretio notabiliter minori, posse, quod dicitur, suscipere. Tale est obsequium quo multis titulis colo perdoctos hos Theologos, ut doloretantur, dum frequenter occulto addit ab eisdem dissentienti. Pace tamen tantorum virorum dixerim, hanc opinio ex una parte laxior ferere est praecedenti. Utique nemo dubitat, doctum piisque Confessarium, nullius emolumentum participem, meliorem iudicem esse, & a deceptionis periculo magis alienum, quam sint ipsi famuli, & ministri in propria causa, affectum, passionem, & cupiditatem plenissimam. Quare in hypothesei quod concedenda famulis esset occulta compensatio, moderamen adlicendum, quod iudicio non famuli, vel ministri, sed docti Confessarii feret, opportunum est, & prudens, pluribusque furtis, & fraudibus impediendis occurrit. Quod autem addunt laudari Patres, tunc licitam compensationem esse, quando famuli, & ministri, urgente necessitate, pacituntur mercedem notabiliter inferiorem ad levandum miseriam, aperit, ut ego quidem arbitror, dampnate compensationis occultae viam. Si quidem omnes famuli ad levandum necessitatem modo maiorem, modo minorem, operas suas dominis locant. Quare si necessitatis levandae velamen iusta esset augenda mercedis ratio, pauci reperirentur famuli quibus licita non foret compensatio. Et hanc igitur opinionem, ut improbabilem, reicimus.

II. Explicandae nunc sunt conditiones quas communiter Theologi praescribunt, ut licita cuiuslibet sit, sive famulo, sive libero, compensatio. Prima est, ut debitum sit ex iustitia debitum, liquidum, atque certum. Hanc conditionem sic limitatam communiter admittunt Theologi. Ioannes Sanchez, laxitatis patronus, omnium primus defendit disp. xlv. num. 47. late est, si debitum sit probabile. Eandem docet Cardinalis de Lugo Tom. I. de iust. disp. xvi. sect. 5. artic. 9. usque ad 107. cuius argumenta refert Diana Tom. VI. tract. 111. resol. 149. & de more ea non refutat; sed addit solum eundem Cardinalem iudicium super hoc suspendere. Hanc opinionem, ut evidenter laxam, improbant vel ipsi Probabiliter. P. Matthaeus Moya in opere proscripto selecti. 99. iusto calamo hanc versat questionem tract. vi. disp. iv. quast. 1. & relatis plurimum recentiorum,

ac potissimum Cardinalis de Lugo, argumentis in favorem laxae opinionis quam recensulimus, ipse §. unico mediam arripit viam. Docet enim, quando debitum est tantum probabile, nimirum quando militat duplex opinio probabilis, altera creditori, altera debitori; seu quando utrique parti sua opinio probabilior est, ut communiter accidit, licitam esse compensationem, non in toto, sed in parte. Haec quoque opinio abiicienda est, ut improbabili, & laxa.

III. Requiritur etiam quod debitum sit praesens, seu quod elapsum sit tempus solutionis. Hanc conditionem extendit Diana etiam ad tempus futurum. En illius verba: Notandum tertio, compensationem esse licitam, quamvis debitum actus non debeatur. Potest enim aliquando exquiri praeveneri, & compensare sibi quae pro eo quod debitor nondum debet, si nunc tempore solutionis debitum non sibi solvendum. Ita ego docui, & norissime, me citato, docet Cardinalis de Lugo, & etiam, me citato, Machadus. Tom. VI. coord. tract. 111. resol. 150. num. 5. pag. 155.

IV. Hanc eandem opinionem docent Tannerus, Patritius Sporer tract. v. cap. v. n. 72. Illius n. 172. Tamburinus Lib. VIII. tract. 11. cap. v. §. 1. num. 2. Eam refert, nec improbat, atque adeo vi Probabilitatis admittit, P. Claudius La-Croix Lib. III. p. 1. num. 963. Hanc quoque opinionem, ut improbabilem, & laxam, respiciamus. Nequit vel ipse index legitimus cogere debito rem ante tempus, quo debitum maturum sit, & liquidum. Si liceret ob periculum future solutionis occulta compensatio, ut contendunt recentes Probabiliter citati; perturbatio extrema, summaque confusio in humanam societatem invaderetur.

V. Secunda conditio est, ut res quam accipis, sit tui debitoris. Quare non licet accipere rem alienam existentem apud tuum debitorem, nec illi commodatam, aut apud eum depositam: quia similitum rerum dominus ille non est. Idem dicendum de re quam ipse debitor apud te depositus. Cap. Bonafides de depositis. & L. ult. eod. de depositis. Hanc tamen conditionem imitant pro foro exteriori, lecus pro foro interiori, Sporer loc. citat. num. 76. Lessius Lib. II. cap. xxviii. numer. 16. Tannerus, & alii apud P. La-Croix, qui minime talem opinionem reicit. Quin addit, te posse accipere rem quam debitor tuis mittit ad alterum in donum, aut in solutionem debiti; dummodo ab altero non sit acceptata, sed adhuc sub tui debito-

ris dominio sit. Quia, si tu prior occupes, statim per apprehensionem possessionis in te transferetur dominium. Quam opinionem defendit etiam Illiung cum aliis. Haec quoque opinio nobis laxa videtur. Negant tamen laudari Auctores eam aliter, te posse accipere rem quam alius mittit ad tuum debitorem, qui eam nondum acceptaverit: quia ante acceptationem non est factus illius rei dominus.

VI. Tertia, ut rem tibi debitam nequeas commode, seu facile obtinere. Tum autem commode, & facile non valeas remobtinere, cum pro illius consecutione debes litem intentare, tribunalia adire cum magnis expensis, vel periculo amittendi amicitiam, & benevolentiam ipsius debitoris, vel iudicis, inquit Sporer loc. cit. num. 74. & P. Claudius La-Croix loc. cit. num. 965. citans P. Tamburinum §. 1. n. 3. & Dianam, qui asserunt defectum istius conditionis non inducere culpam mortalem.

VII. Hanc quoque opinionem, ut falsam laxamque, improbamus. Si ordo iustitiae, a legitimo iudice exercenda, non cadit sub gravitate obligatione, omnia fulsque perturbantur, & Republica fraudibus, furtis, dolique repletur.

VIII. Quarta conditio, ut compensatio occulta fiat absque detrimento ipsius debitoris, ne plus videlicet accipias quam tibi debetur. Providendum est etiam, ne tibi, aut tuo heredi idem debitum iterum fiat, curandumque ut debitor confusus fiat, debitum esse solvunt, ne in conscientia culpe persistat. Hanc conditionem omnes admittunt, omni furo sublato.

IX. Quinta, ut compensatio fiat absque detrimento tertii, cuiusmodi esset, si ille reperiretur furatus rem quam tu accipis, & cogere retineretur. Adquam tamen, hoc per accidens consequi: & ideo, si quis nequiret, inquit, absque gravi damno omittere occultam compensationem, possit illa uti, etiam hoc sequeretur, inquit citata La-Croix num. 968. cum Sporer, & aliis: quod alienum a lege evangelica videtur. Praevideo, proximum meum ex compensatione mea reputandum furem, & ad rei, quam ego accipio, restitutionem adstringendum; & nihilominus postquam illam usurpare? Ut ego quidem arbitror, nullus Christianus integre conscientiae hoc ad proximam reducere.

X. Sexta, ut compensatio fiat in eadem specie, si possit. Si tamen nequeat in eadem

legitimos iudices, publica auctoritate institutos? Non est prædatis instituti, opinionatione meo iudicio valde laxas convellere. Idcirco in semitam regressor.

VI. Quamvis certum sit certitudine physica, & metaphysica, nedum morali, rem tibi deberi; non propterea consequitur te esse legitimum iudicem, & tali potestate intrudendum, qua iure valeas illam tibi accipere. Idque præter rationes allatas evincit auctoritas omnium tribunalium. Iudices quippe omnes, tam civiles, tum ecclesiastici, occultas compensationes severe damnant, & puniunt. Id verum habet, inquis, in foro exteriori tantum; secus in foro conscientie. Hanc cantilenam ad ravin recantant recitantes. Non nego, interdum contingere aliqua esse licita in foro interiori, secus in exteriori. At quando id occurrit? Quando iudicium fori exterioris nititur præsumptione super aliquo facto. Quoties vero agitur de rei honestate, & æquitate, utrumque forum sibi consentit. Cur forum exterioris damnat compensationem occultam? Quia nemo esse debet iudex in causa propria: quia nemo inauditus damnari debet: quia hanc occultam compensationem necessario consequuntur plurima incommoda, videlicet Republicæ perturbatio, fraudes, & furta, anteriorum creditorum fraudationes, & innumera alia mala. Porro ad hæc omnia submoventia inre gentium, legesque positiva instituta est ne quilibet sit iudex in causa propria, neque aliquis inauditus damnetur.

VII. Inflatur argumentatio. Leges humane, quæ non fundantur in aliqua peculiari præsumptione, sed optimum Republicæ regimen, & tranquillitatem spectant, obligant in conscientia. Nec desunt aliterngere, licet reipia aliquibus privatis incommoda sint, & detrimentum afferant etiam quandoque grave. Nonne lex legitima præscriptionis ad evitandum confusionem, & perturbationem humanæ societatæ, pacemque, & ordinem servandum, rerum dominia transfert? Auferendum ne præscriptionis legitimitas, propterea quod nonnullis privatis damnum inferat? Porro, sicut lex præscriptionis dominia transfert propter bonum commune; ita leges iure gentium lata vetant, ne dominia certa transferantur invito, & incito domino. Rem quam tu accipis, revera est sub debitoris dominio. Qua via igitur in tuam transit potestatem? Via compensationis, reponis. Verum hæc est petitio principii. Quia rerum

dominia non transferuntur, nisi aut domini voluntate, aut publica potestate. Respondet P. Onnate *Tom. I. de contractib. disp. viii. num. 180.* per accidens licitum esse sese immittere in possessionem alterius propria auctoritate. Verum *Tò per accidens* tanti non est, ut soleamus leges valeat infringere. Querimus enim, cur *per accidens* liceat: cur leges illæ, in universale humane societatis commodum late, violanda sint? *Nemo iudex in propria causa: Nemo inauditus damnetur.* Cedo: leges illæ recte ne sunt, & legitime? Annuis. Ergo aque in interiori, ac in exteriori foro obligant. In foro exteriori obligant, nullo habito ad privatam damnum respectu. Idem ergo dicendum in foro interiori. Perridicula sane foret responsio, freponeres, recenitas leges in foro exteriori vim semper habere; in foro vero conscientie obligate quidem, si facile, si absque iactura amicitie, & benevolentie, si absque expensis in lite faciendis servari queant: si secus, minime oblitringere. Si iudices fori exterioris ab Theologis postularent rationem: cur ob commodum & æqualitatem privatam ordinem perturbent publici iudicii, partemque indicta causa damnent; quid, queso, responsi audirent? *Labet hic enarrare quæ scribit præfatus P. Elizalde lor. cit.* Cum quidam ex primariis iustitiz communitate administris a me quesisset, num huiusmodi quædam compensatio eidam amico suo in foro conscientie liceret; ego respondi: *Hos casus, domine, ac foveo omnes insititæ totius non dominationibus vestris proponere postsum, sententiamque querere, quam contra. Dominationes, credo, vestre damnarent similia, his, & his per moti. Affirmavit vir sapiens. Tum vero ego: Credat dominatio vestra, nobis nulla secreta caelestia reservata insperare, nec ulla dispensationes a Domino concessas, quibus hæc, & alia, quæ in iure sanctissime constituta sunt, rescindamus. Laudavit tunc: & post responsum amico averantissime dissualit eam compensationem.*

VIII. Alter etiam eiusdem ordinis vir insignis, tamquam rem manifestam, causam alium similem occulte compensationis mihi proposuit. Rem, inquit, cum multis Theologis tractavi, & omnes eam licere affirmarunt: & num idem ego censerem, interrogavit. Aderat alter Theologus, qui, etli non interrogatus, tamen exiit, & rem licere tam prompte affir-

ma

mauit, atque si casus esset, utrum duo & tria essent quinque. Ego insignem vicium ad forum suum deduxi, & causas rogavi, quas plenissime noverat, cur illi ipsi in foro condemnarent. Tum ego eas ad conscientiam applicavi: & desistit vir christianissimus a proposito compensatione: subsidique, exitimasse, nos Theologos habere pro conscientia arcanas alias, & si- bi ignotas rationes.

IX. Neper subditi cuiusdam viri Principis, & Magnatis volebant plura misticarum ex bonis eius repetere per occultam istam compensationem, & magistrum Theologicum consuluerunt. Hic vero, qui propter consecutum nihil quidem eatenus in compensatione dubitabat, propter adiundam quandam circumstantiam me interrogavit. Damnavi ego compensationem nem ipsam: & ut ed homo maximi ingenii, & quod non minus interest, minime contentiosus, & citra partium studium veritatis solus amator, facile consensit, & compensationem eam improbat, meque enixe rogavit, ut hoc in opere aliquid de ista compensatione dicerem, quam sane vel ipsum nomen occulte satis improbat, iuxta illud: *Quimale agit, edit lucem.*

X. Neque reponans, P. Elizalde improbare compensationem absolute, iusque limitationibus exutam. Nam manifestum est, ipsum oppugnare compensationem iis omnibus, quas Theologi adicunt, circumstantiis affectam. Sic enim exorditur suam dissertationem: *Occultam compensationem tam vocant qua quis clam ex bonis debitoris tantum propria auctoritate accipit, quantum sibi debebatur. Querunt itaque, utrum liceat? Et affirmant non tot, quin plures; qualdam tamen conditiones requirunt. Primo, quod debitum sit certum.*

Et iam etiam ad probabile ampliatur. Secundo, quod plus non capiat. Tertio, quod hereditibus debitoris, vel ius constet debitum esse solum, ne idem bis solvant. Alii requirunt, quod res commode in iudicio recuperari non possit. Adunt tamen hodie, regulariter res iudicio commode reperi non posse. De deposito etiam docent heri posse hanc occultam compensationem. Item in gabellis, si debitor sit Princeps, est tertia personæ locata sint: nec intere- re. Oppugnat itaque P. Elizalde compensationem istam quam communiter Theologi defendunt ut licitam.

Conc. Theol. Tom. IV.

XI. Hæc, quæ breviter exposui, rationum momenta magnum mihi fecerunt negotium fator. Urget ex alia parte communis Theologorum auctoritas, quæ semper magis faciendæ est. Illud tamen admonere iuvat, falso D. Thomam in patronum citari occulte compensationis; quin oppositum non obteure docere 2. 2. *quest. lxxvi. art. 5. ad 3.* his verbis. *Ille qui iurim accipit rem suam apud alium depositam, gravat depositarium, qui tenetur ad restituendum eam, vel ad restituendum esse innoxium esse. Unde manifestum est quod peccat, & tenetur ad revelandum gravamen depositarii. Qui vero iurim accipit rem suam apud alium iniuste detentam, peccat quidem: non quia gravet eum qui detinet; sed ideo non tenetur ad restituendum aliquid, vel ad compensandum; sed peccat contra communiem iustitiam, dum ipse sibi usurpat iure iudicium, iuris ordine prætermissio. Et ideo tenetur Deo satisficere.* Interpretatio, qua hunc exponere textum communiter solent Auctores minus idonea mihi videtur. Dicunt utique, peccatum esse proprie usurpare sibi rei propriæ iudicium, si commode, & facile pateat ad iudicem via. At quando nam homines controversias ad tribunalia deduxerunt absque gravi incommodo, & sine magnis expensis? Qui statuant, tum ad publicam potestatem pro rerum suarum allocatione recurrendum esse, cum accessus occurrat sine gravi incommodo, & magnis expensis, desunt nonquam ad iudicem conueniendum esse. Quare magna recentiorum Probabilistarum pars ut superfluum relicti hanc conditionem de recurru ad iudicem. D. Thomas vero, antiquioresque Theologi eos peccare decernunt qui, prætermisso iuris ordine, res sua propria auctoritate sibi usurpant.

XII. Quid itaque ex iis quæ hæctenus disputata sunt, colligimus? Hæc licet quæ subieci. Primum. Improbare absolute non audeo, ob Theologorum auctoritatem, sententiam quæ compensationem occultam licitam defendit, si præscriptæ conditiones revera serventur. Rationum tamen momenta, quæ exposui, tantum mihi successunt negotium ut nunquam ego compensationem iudicem tamquam licitam. Quid ergo? Ancepsum, & perplexum. Rationes probabilis evincunt mihi illicitam compensationem; auctoritas Theologorum oppositum decernit. In dubio ego tutiorem partem eligerem. Qui sapientiores sunt, quod verisimilibus illis apparet, amplectantur.

Y

XIII.

XIII. Ceterum in praxi rarissime observantur omnes conditiones quas pro licita compensatione Theologi assignant. Quapropter perdoctus Habert de contr. Tournely *part. III. de restit. sect. 4. quest. 11.* Henricus a S. Ignatio *part. VII. cap. VI. docent*, quod, cum difficile sit recentis conditiones impleri, nunquam laudanda sit hæc compensatio. Si penitentes rogent Confessarium, licita ne sit beculta compensatio: tu responde, inquit Habert, Theologos eam propugnare ut licitam, dummodo plures interveniant conditiones, quæ raro servari possunt; atque adeo, cum res periculi plena sit, te non posse eam consilare. Quod si penitens eam ab absolute culpa. Prius tamen severe perpende, si conditiones iustitiae servatæ sint, nempe quod debitum fuerit certum certitudine evident, non probabili: quod fuerit evident liquidum, & actu debitum: quod in compensatione servata fuerit æqualitas; & quod res accepta sit domini, & non aliis anterioribus creditoribus debita; nec ab aliquo tertio loco depositi consignata. Si omnes hæc conditiones ad iustitiam attinentes servatæ fuerint, nulla est restituendi obligatio; quamvis possit illicita esse compensatio ob ordinis violationem. Et ab hac culpa poterit enim abolere.

XIV. Tertio, cum hæc compensatio raro admodum recte fiat, & vix ad executionem reduci possit absque culpa ob defectum conditionum, periculum plena videtur doctrina quæ hæc occultam compensationem propugnat, inuadetque. Conferas velim sententiam negantem cum sententia affirmante licitam esse occultam compensationem, ut, quod expeditius videbitur, inferas. Sententia nexans tibi ob oculos proponit leges gentium consensio, atque ipsa divina approbatione firmatas violari, ordinem iudiciorum perverti, rerum dominia absque legitima potestate transferri, furtis, fraudibus, rapinisque latissimam aperiri viam, turbare Republicam, societatem lædi ex hac occultâ compensatione. Leges universales, quas, hæc sententia allegat, certe sunt, & manifestæ, nemine dissentiente. Exceptiones, limitationesque, quibus nituntur Theologi sententiam affirmantem licitam compensationem, incertæ sunt, nulloque certo principio solutæ. Sunt mæ petitiones principiorum, quod præfate leges in adductis casibus non obligent. Conditiones omnes necessariae vix un-

quam implentur, quarum si una deficiat, culpa perpetratur. Theologi propugnant occultam compensationem, ut privatorum quorundam damnis occurrant. Raro tamen occurrunt, quia raro adiunt conditiones omnes necessariae. In hoc autem consilio publica tranquillitatis, & communis boni cum privata utilitate, & commodo, quam præferri sententia debet? Vix aliqua lex est universalis humana, ex cuius observantia aliqui privati detrimentum non sentiant. Quos ex Principatu privatorum incommoda? Numquid auferendum regimen, tollendus Principatus, quia quibsdam infimis subditis oppressis, ac venatis accessus difficile est, & raro patet ad evadendum?

XV. Quarto animadvertas velim, compensationem occultam, sub initium investitam, conditionum plurium observatione fuisse muniatam; temporis autem decursu a probabilistica benignitate laxatam nimium fuisse. *Legge Dianam Tom. VI. tract. 111. a. resol. 147.* ubi offendens, non amplius requiri potissimum conditiones, nimirum quod debitum sit certum, quod creditores anteriores non fraudentur, quod res in iudicio repeti non possit, quod scandalum non sequatur. Has ille cum aliis Probabilibus fuit illis conditiones, & compensationis occulte iura laxavit: quia, inquit resolut. 154. cogitavi hæc opinionem cum gaudio a virtus doctus fuisse susceptam, ideo &c.

XVI. Patritius Sporer *Tom. II. tract. V. in 4. precept. Decal. cap. V. sect. 3. §. 4. n. 83. pag. 183.* licitam admittit famulorum compensationem ipsam quam propositionis damnate doctrina defendit, ut ego quidem arbitror. Res facti cum sit, quilibet arbitror sedere potest. Hæc est illius doctrina, *Famulus, vel officialis, qui ob errorem, necessitatem, vel aliam SIMILEM causam operam suam minoris iusto locavit, quia saltem secundum quid involuntarius fuit, adeoque animum donandi non habuit, poterit defectum stipendii iure exigere, & si aliter habere nequeat, occulte compensare. Et dominus sibi imputat. Vel hæc doctrina proscripta est, nisi me ignorantia fallit; aut nihil proleptum fuit in propositione ab Innocentio XI. damnata. Legantur omnes Theologi, & Caluistæ, qui damnatam propositionem docuerunt; & nemo unus reperietur qui eam non docuerit cum eisdem omnino conditionibus quas adiecit P. Sporer n. 84. Sed, quod festivum est, & lepidum, sub finem suæ scriptiois adiecit propositionem damnatam, veluti licitam*

niam panno iam confecto. Quare hic reammonitum velim, lector optime, Auctorem istum multa scripsisse antequam propositiones proferberentur ab Innocentio XI. ut ex eodem colligere, potissimum ubi scribit de precepto amoris divini: & quia auctor iste in magistros sibi delegit Theologos laxiores, Tamburinum, Balembau, Sanchez, & similes; idcirco illorum opinionem plures damnata defendit. Pontificio decreto promulgato, ad eandem doctrinam laxè adiecitur damnata a proposito, ac si totum virus in illa propositione, vario charactere exarata, includam esset. Hæc damnatarum propositionum adiectio interdum facta fuit ab ipsis Auctores, interdum a Bibliopis ipsius, ut fecerunt venales fuerent mercus. P. Sporer ipse suo iam confecto operi damnatas propositiones adiecit, ut iam hic, & alibi dixi; sed minime correxit laxa interpretamenta quæ iam exaraverat. In Bonacina operibus adiecit suis locis sunt damnate theses, quæ ulla præcellerit correctio doctrinæ, cuius theses ipsæ sunt aut principium, aut confessarium. Idem factum fuit in aliis Caluistarum operibus de quibus solus loco suo. Hæc nunc indicavi obiter, ut hinc colligas, quanta cautione, & quanta vigilantia Auctores illos legere debeas.

XVII. Postremum, si a communis Theologorum sententia occultam compensationem propugnante recedere nolis, saltem a Probabilium quorundam laxitatibus caveto. Famulorum, ministris, officialibus nemquam compensationem occultam permissas, causa augendi mercedem, quam tunc minorem afferunt; quia illius mercedis augmentum, infuso inviroque domino factum, repugnat omnilegi, damnatumque est ab Ecclesia. Ad summum admittenda esset compensatio occulta, quando pactum stipendium non solveretur; quando debitum vi alicuius contractus certum certitudine evident, nec ab ipso debitor negatur, solum ob iniquitatem eius non solveretur; & quando aliae conditiones revera implerentur; quod raro evenit. Admonendus autem tuus debitor foret, ne in mala fide perflueret, ratus se non solvibile debitum. Sub his tantum circumstantiis ad summum admittere interdum poteris occultam compensationem. Eam tamen ego, etiam his limitibus circumseptam, haud adprobo in presens, nec improbo; sed iudicium suspendo insequendum sapientum sententias audierim. Res enim gravissima est: quia cum de peccato mortali agatur, definitio periculosa est, D. Thoma teste, nisi veritas expressè habeatur. Et hæc,

in presenciarum dicta sufficiunt de occulta compensatione.

XVIII. De quibusdam aliis furtis famulorum facili est resolutio. Eculenta, & potentia, quæ famuli, & ancillæ clam accipere solent ad sedandam famem, & sitim, committere non sunt furta mortifera: quia domini non sunt rationabiliter inviti. Dummodo tamen eiusmodi non accipiantur ad galam expendendam.

XIX. Quare si suscipiant præfata ad commensationes, ad luxum, ludos, meretricia, venditionem, denique ad usus alios quoscumque sine famulatus conditioni non necessarios, essent furta letalia, si forent in magna quantitate. Quæ autem quantitas satis sit ad peccatum mortale, consilium dicit superius. Regula practica designari vix potest. Maior quantitas requiritur in furtis minutis & successivis, quam in furtis gravibus simul sumptis: maior in eculentis & potentibus, quam in pecuniis, aut rebus rarioribus. Famuli & ancillæ communiter fidei conscientiam et illius instruere, & obiurgare, cum in hoc delinquentes repererit. Sepius importantes sunt ad restitutionem eorum quæ furtim surripuerunt; & tunc carent, ut saltem maiori industria labore, & vigilantia damnum domino illatum compensent. Ut id in praxi Confessarius facilius decidere valeat, expendat qualitas dominorum, nempe eorum tenacitatem, avaritiam, inhumanitatem, & servorum conscientiam, fidelitatem, ac cetera id genus. Hæc enim facili colligit, quomodo de legere debeat, ne famulos, vel dominos plus iusto aggravet.

§. III.

Quam sit perniciosa Principibus, dominis, & mercatoribus benignitas illorum Probabilistarum qui defendunt occultam compensationem licitam esse famulis, officialibus, & Principum ministris.

I. Confessarium istud, ius constituit quæ supra explicata sunt, seipso manifestum est. Explicatio, non probatione eget. Ego itaque, ad summum compensationem licitam interdum defendi posse, cum rem suam quis accipit. Puta, rem tuam invenis furto sublatam; tibi ex legitimo contractu debentur centum aurei &c. Via ad tribunalia difficillime patet. Si aliquo in casu esset licita compensatio, in his, & similibus admittenda foret. Nunquam vero, dum creditum tuum

contentiosum est. Tu asseris tibi tot deberi; negat alter; nec datur evidētia certa, ut suppono: nullus hic compensationi locus umquam esse potest.

II. Benigni Probabilitate compensationem licitam famulis, ministris, officibus asserunt; & quamvis doctrina fuerit prescripta ab Ecclesia, tamen unus, aut alterius vocula subditio damnationem tentant elidere. Iudicium Confessarii, aut viri gravis adicit P. Viva; & tum licitam fieri posse compensationem docet. Sed laxas Casuillarum opiniones iam dedimus supra.

III. Explicandum nunc consecrarium est, videlicet quam sit hec benignitas probabilistica exitioa dominis, mercatoribus, & Principibus. Non ita pridem Principis cuiusdam insignem ministrum preclaris animi dotibus, & morum, ac præcipue iustitiae integritate ornatum aloquebat. Narrabat mihi, Theologos non paucos, nec obsecrati nominis, licitam sibi approbasse compensationem expensarum, quas in Principatus bonum facere cogebatur, eo quod diminutum a Principe stipendium conseruatum esset. Reposui continuo: Theologi illi qui vestra dominationis licitam occultam compensationem probant, licitam quoque eam faciunt famulis, & ministris vestris. Vah, exclamavit repente ille, Probabilitatem doctrinam, societati, tranquillitati, & securitati infesam! Utinam omnes ministri, immo & Christiani simili bona predicti mente essent, qua tandem aliquando intelligere vellent, solam evangelicam doctrinam, licere & ingenue explicatam, non animarum saluti modo, verum etiam vere politicae, societati, & tranquillitati consilere, ac summo pere contentaneam esse.

IV. Si Principes, si domini, si mercatores perciperent damna, detrimenta, furta, quae vi benignitatis probabilistica patiuntur, non adeo plauderent doctrinis laxis, furo emittente benignitatis obsecris. Vix est famulus qui labori suo pactum stipendium iustum, & aequum iudicat. Labores famuli, diurnas nocturnaque vigilias servientes exaggerant. Clamant, stipendia videri, & vestitus haud sufficere. Confessarii, doctrina imbuti Probabilitatem, licitam compensationem probant. Officiales Principum expensas factas in affectione gradus, vel ministerii, & quae oblata illis qui officia distribuunt, & quae offerre in dies debent, ob oculos ponunt ex una parte; ex altera stipendii parvitatem repraesentant. Fieri non posse repta evincunt ut vitam ducere adeo tenui stipendio valeant. Prin-

cipum immediati, & proximi ministri maiori eloquentia diminutum familiae patrimonium ob servitia Principi praestita, & taxata stipendia diminuta esse depreciant. Id ne iustitia praescriberet, ut post vite molestias, vigilias, labores, etiam domesticum patrimonium absumam, interviendi Principi gratia? Curo ego praee aliis civibus scire hoc detrimentum debeat? Theologi his fermocitationibus exanturati, & nova Calumniarum doctrina iam praecoccupati, compensationem licitam faciunt. Et omnes recentiori, iuxta graduum, & officiorum diversitatem, diversos compensationis gradus constituunt. Famuli parvula furta, mercatorum, dominorumque officiales mediocriter, ministri vero mediis, & propinquiores Principati ingentia furta, & propinquiores didissimo compensationis occulte furo testantur. Consensum ipsius Principis iactare aliqui solent in similes compensationes. Mendax & Si, iuris ordine servato, Princeps dignoscere has compensationes, seu furta posset; eisdem severe plecteret. Et eni quae perniciosa sit probabilistica benignitas Principibus, dominis, mercatoribus, & univerſe hominum societati. Heinc absque vite periculo, absque infamiae nota, furta parva, media, magna, maxima tributa ingentia, quibus publicum reparatur patrimonium; heinc iustitiae distribuentis violatio: quia spe future compensationis candidati munera splendida offerunt, ut gradum, officium, dignitatemque assequantur. Plura dicturus essem, si per otium liceret.

CAPUT VII.

Quæsiuncula de Comacensibus compensationibus.

I. Dum hæc scriberem, pluribus epistolis nuntiatum mihi fuit, in civitate Comachii disputationem fervere super compensatione occulta piscatorum. Valles ibi plures sunt piscibus redundantes, quarum dominus Princeps est, qui easdem publicis conductores locat. Hi ad custodiendas, faciendasque valles, & capiendos pisces homines Comacenses conducunt, taxato pretio. Pretii parvitatem exaggerant piscatores, propriae familie sustentandae minime sufficientem; atque compensationem his rationum momentis sibi licitam esse contendunt. Iuris naturae est, inquirunt, vitam alere his fructibus quos propria regio, & hominum industria parit. Aquæ ista, adiecta industria nostra, pisces nobis in alimentum porrigunt. Toto anno

diu nocturne his vallibus insaurandis, faciendis, custodiendisque defudamus. Artes alias ignoramus. Conductores, seu publicani, avaritia, saltuque adrepti, ingens peculium Principi offerunt, ut vallium utile dominum assequantur. Ipsi repente divites sunt, splendide vivunt, meris insignia Magnatibus exhibent. Ut has ingentes iustitiae expensas queant, propriamque salutem fovere, languorem nostrum emungunt, ac pellem veluti excoquant mercedis diminutione. Labor continuus est, toto anno, neque festis diebus exceptis. Frequentissime noctu laborandum, dum pluviae, venti, fluctus, tempestates undique verlam nos exagitant: quia tum opportunitas fere apertè pisces capiendi. Ocreæ necessitate sunt, quibus ab aqua nos defendamus: vestitus etiam adverſus frigora, ventos, pluvialique congruus necessarius est. Quodnam propter laboribus, incommodis, periculisque fere continuis stipendium? *Octo baiocchi* in dies singulis, & pisces ad saturitatem. Æstatis tempore, dum Sol urit, & media vita intra aquam, & media nuda radiis solaribus exposita capiendos pisces operam damus, tanta ardemus siti, ut *octo baiocchi* vix vino emendati sufficiant. Reliquum cibum quis nobis suppeditabit? Quis filios, quis uxores, quis familias nostras alet, induetque? Alias artes ignoramus. Ab infantia huic arti affecti sumus. Tanta est civitatis paupertas, ut neque mendicandi facultas adit. Aquam ipsam pecunia bibimus, cum nihil territorium nostrum præter pisces sustentandae vite porrigat. Alio migrare, relictiis domibus nostris, non modum imponat. & pauperum subditorum vitæ provident. Peculiaris casus est, qui in nativo fundo nostro pisces capimus, qui labores perserendo, vitamque affligendo in exercitio artis nostræ, omnes artifices, baulos, operariosque longe maxime superamus, licetium non erit arte nostra congrua alimenta, & indumenta comparare?

II. Nec est quod opponatur, nos libere locare conductores operas nostras, sudores, incommoda, labores, pericula, pactoque pretio contentos esse. Siquidem sponte coacti alienantur. Tanta est humane naturæ malitia, pravitas, ut nos ipsi certatim conductores operas nostras offeramus, & mutuis calumniis infamemur, ut unus a valle excludatur, aliusve substituitur. Quandoquidem non aliunde nobis panem comparare scimus. Et ideo libertate, necessitate filia, taxatum pretium acceptamus; sed occulte compensationis doctrina prevenit. Itaque singuli quotannis pi-

scos pro valore duodecim scutorum, quandoque plus accipimus, & minori vendimus. Quamobrem damnium circiter viginti & amplius scutorum in annos singulos conductores vallium inferimus.

III. Hæc sunt Comacensium piscatorum ratio, quibus licitam sibi esse compensationem probare contendunt. Verum hæc opinio duo tantum evincunt: unum scilicet infelicem, miseram, legendamque istorum piscatorum conditionem esse; alterum, publicanorum iniustitiam pravitateque immanem.

IV. Paucis ergo rem expedio. Compensationi iniusta est. Nec aliquid evincunt argumenta piscatorum. Alioquin omnibus licitum esset ex fructibus agrorum proprii territorii tantum accipere, quantum fat erat ad victum, & vestitum. Sophismata recitata inferunt verum esse oraculum Salomonis: *Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur, sic et inter medium emptionis, & venditionis angustia habetur peccatum*. Conductores, videntes piscatorum necessitatem, pretium infra equitatem diminuunt. Piscatores necessitate utique urgente, sed tamen libere, operas locant. Et post initium contractum furta, compensationis furo testata, exercent. Quid ergo agendum, ut animarum saluti prospiciatur?

V. Compensatio nullo modo licita est; nulloque probabilitatis velo honestari valet. Publica opus auctoritate est. Nam in præsens compensatio vix dici occulta potest; cum publice de eadem disputetur. Princeps itaque medicis civitatis magistratibus taxare congruum pretium debet, ut & avaritia conductorum modum imponat. & pauperum subditorum vitæ provident. Peculiaris casus est, qui in nativo fundo nostro pisces capimus, qui labores perserendo, vitamque affligendo in exercitio artis nostræ, omnes artifices, baulos, operariosque longe maxime superamus, licetium non erit arte nostra congrua alimenta, & indumenta comparare?

VI. Quid de præteritis compensationibus furo testis dicendum? Si vera sunt quæ narravimus, impotentia excusant. Cum factum publicum

blicum sit, curanda est mutua transactio inter locatores & conductores. De futuro autem eorum pretium constituendum. Hac obiter, & cursum.

CAPUT VIII.

De furis domesticorum.

I. **P**ost generalem de furis disputationem succedit disquisitio de furis domesticorum, quibus accensentur etiam famuli, & ancillæ. Sed de istorum furis dictum est capite sexto. Domestici potissimum sunt filii, & uxores. Quare de istorum furis nobis in præsentia sermo erit.

II. **Q**uæst. I. *Peccant ne filii qui bona suorum parentibus?* Resp. Distinguenta sunt bona quorum sibi dominium habent, a bonis quæ cadunt sub parentum potestate. Filii etiam sub patris potestate constituti, habent dominium, & administrationem bonorum *castrorum*, & *quasi castrorum*. De his disponere pro arbitrio valent. Bonorum, quæ *adventitia* nuncupantur, proprietatem filii familias habent, parentes vero usufructum, & administrationem. Profecutorum autem bonorum pater administrationem, & proprietatem habet. Filii qui de bonis quorum dominium, vel usufructum penes parentes residet, surripiunt notabilem quantitatem absque eorumdem parentum licentia vel consensu, peccant mortaliter. Idque docet Salomon Prov. xxviii. *Qui subtrahit aliquid a patre suo, & matre, & dicit hoc non esse peccatum, participes homicidæ est.* Ratio est evidens. Nam furtum est occultæ acceptio rei alienæ invito domino. Filius, donec pater vivit, nullum dominium habet bonorum patris. Ergo furtum perpetrat, eo invito illa surripit.

III. **Q**uæst. II. *Qua bonorum quantitas requiritur in furis filiorum?* Resp. Si vix certa præscripta regula potest pro furis extraneorum, multo minus designari poterit pro filiorum furis. P. Bannez 2. 2. *quæst.* lxxvi. art. 6. docet, in filio patris prædicitis non esse mortiferum furtum, si infra sit quinquaginta aureos. Quæ opinio, ut falsa, communiter rejicitur; quia nec in filio Regis tantum esset concedendum. Alii ad furtum letale requirunt viginti, aut triginta aureos, si pater mille & quingentos aureos annuatim percipiat. Alii sufficienter sufficere duos aut tres aureos, ut furtum sit grave. Hæc omnia gratis dicuntur. Circumstantiæ spectandæ sunt, nempe parentum divitiæ, filiorum numerus, do-

mus expensæ, patris indoles, finis ob quem filii bona surripiunt, & id genus similia. Maior sane quantitas requiritur ad gravem culpam in furto filii divitis quam in furto filii hominis pauperis, puta artificis. Admissa vera iustitia inter patrem & filium, quando nullo modo præsumi prudenter potest consensus patris in filii acceptionem, non video cur possit assignari maior quantitas in furto filii ac in furto extranei. Nam quod dicunt, parentes non esse invitos in filiorum, sicut in extraneorum furis, id ostendit, furtum filiorum non esse furtum, quando prudenter præsumi consensus paternus potest. Dicemus ergo, quod, quando ex circumstantiis colligi potest, parentes esse invitos, tum moderanda sit quantitas in furis filiorum eadem regula præter propter quæ moderatur quantitas in furis extraneorum. Facilius utique præsumitur consensus patris respectu filii quam domini respectu extranei in bonorum ablatione. At hinc solum sequitur alios auferendo bona patris interdum furtum non perpetrare. Ceterum, quando ex circumstantiis colligere, sicuti facile colligi potest, patrem esse rationabiliter invitum, tunc existimarem eam quantitatem esse gravem respectu filii quæ gravis foret respectu extranei. Et, si aliquid discrimen permitterem, hoc non excederet valorem unius aut alterius iulii; quando ut dixi, respectiva esset patris repugnantia.

IV. Filii excusantur a furti delicto, quando parentes omittunt ipsi subministrare congrua pro victu, & vestitu, quia ad alimenta ius filii habent. Sub alimentis autem ea omnia veniunt quæ proprio statui congruunt, ut honestæ recreaciones. Quod plures addunt, posse quoque filios qui negotia patris gerunt, detrahis expensæ, tantumdem accipere, quantum pater dare extranei solet, communiter falsum est. Quia filii, sub patria potestate constituti, tenentur adjuvare parentes, quemadmodum parentes tenentur alere filios. Si filii a patre postularent pro labore stipendium, nonne pater iure denegare istud posset alimenta? Si enim filius assumeret vel extranei conditionem in salarii exactione, etiam pater poterit, veluti extraneum, filium respicere. Quare, ut evidenter laxa, reicienda est opinio filiorum qui docent, licite filium clam surripere patri posse tantum bonorum, quibus compenlet salarium sibi debitum ob præstitos labores in mercatura, aut agricultura, aliove labore. Quandoquidem etiam si probabilis foret (quod ego nullo modo admitto) opposita sententia; adhuc

com-

compenlatio iniusta esset. Verum, ut dixi, falsa est prior opinio, quæ filios, patres in laboribus, mercatura, agricultura, aliove operato adjuvantibus, salarium iure deberi asserit; falsissima vero altera, si a parte salarium negatur, posse contendit.

V. Furti rei sunt parentes qui, filiis suis invitis, de bonis caltrensis, aut quasi caltrensis, quorum dominium, administrationemque habent, surripiunt in magna quantitate. Inviti filii consentunt etiam tum cum ob pudorem, & reverentiam precibus, & blanditiis parentum contradicere minime audent.

VI. **Q**uæst. III. *Furti ne reatum contrahunt uxores quæ bona maritis surripiunt?* Resp. Distinguenta sunt bona quæ tum ad uxorem, tum ad maritum pertinent. Duo sunt bonorum genera uxorum propria. *Dotalia*, quæ uxor marito dat in matrimonii sustentationem. *Ilorum dominium* est penes uxorem, usufructus, & administratio penes maritum. *Paraphernalia*, quæ præter dotalia uxori asserit, vel acquirit industria sua, aut legato, donatione, aliove via, abique maritis operâ, eidem obveniunt. *Ilorum dominium*, & administratio penes uxorem est; sicut eorum quoque quæ maritus dat uxori pro suis peculiaribus sumptibus, ut inter nobiles fieri solet. Omnia alia bona sunt mariti.

VII. Sententia omnium est, furtum mortiferum perpetrare uxores quæ, invitis maritis, bona quorum dominium, & administratio penes maritos est, in magna quantitate surripiunt. Maiorem quantitatem in eisdem diebus furis Theologi requirunt ad gravem culpam quam in furis extraneorum. Sed quæ de furis filiorum dicta sunt, furis uxorum applicari debent. Quod obicit solet, tutorem quoque administrare pupillorum bona, nec tamne pupillos furtum committere, bona propria surripientes, quia eorumdem dominio potiuntur: nullius momenti est. Siquidem tutores in commodum, & utilitatem pupillorum bona administrant; mariti contra in commodum proprium. Idcirco dominium quod uxores in bona dotalia retinent, ius eisdem non tribuit ut valeant quiddam surripere; quoad mariti vixerint. Hæc certa penes omnes sunt. In ceteris locorum consuetudines spectandæ sunt.

VIII. Plures assignantur casus in quibus uxores, absque furti reatu, maritis surripere quædam bona valent. I. Si maritus præbere

omittat sumptus consuetos, & necessarios ad sustentandam familiæ onera; tum uxor clam accipere iure valet quantum satis fit ad præfatos sumptus. Ad hoc quippe quod attinet, irrationabiliter invitus maritus est. II. Ad impediendum grave familiæ damnum: quia filii agendo mariti negotium gerit. III. Ad erogandas elemosynas congruas, & consuetas. IV. Contendunt plures, posse uxorem bona accipere distribuenda in pia opera, in Misericordiarum celebrationem, & id genus similia pro mariti conversionem, seu reductionem ad meliorem frugem. Sed cautissime, & moderate magna hic opus est; & prudentia dilectoris requiritur, ne uxores, falsa pietate deceptæ, liberius quam par sit, bonis mariti abutantur. V. Si filius ad studia, vel alias ascendendas artes necessaria pater non porrigat, potest uxor supplere ex mariti bonis. VI. Si maritus fatuus sit, administratio furis uxor evadit. VII. Quando prudenter præsumitur mariti consensus. VIII. Ut extreme, vel graviter indigentis succurrat. IX. Si maritus bona familiæ dilapidet in ludos, computationes, & in alia similia, potest uxor bona clam surripere in utilitatem familiæ servare.

IX. Regula tamen generalis est: Nihil uxores disponant de maritorum bonis, illis incisis, exceptis casibus manifeste & evidenter urgentibus. Facile sibi uxores arrogat facultatem, & dominium in bona mariti; & quemadmodum corporis, ita & fortunæ bona communia sibi reputant. Quare prudens Confessorius curet ut uxores subdite sint viris suis; & necessaria tam sibi, quam familiæ a maritis petant. Earum pietas, devotio, & virtus eluceant in obedientia, & conformitate ad maritorum voluntatem in his omnibus quæ malitiam non dolentem student, quomodolibet placeant viris suis.

X. Regulam quam paucis perlinximus, tradant committere Patres. S. Augustinus *epist.* cxxx. ad Ecdesiæm hæc habet: *Cum vero de facienda ipsa elemosinis loqueretur, ait (Apostolus): Non ut alius respectu sit, vobis autem angustia. Pariter ergo consilium de eamibus haberetis, pariter moderamini, quid thesaurizandum est in celo, quid ad vita huius sufficientiam vobis, & vestris, vestroque filio relinquendum, non aliter est respiciendum, vobis autem angustia. Et in his delapsus videtur, suggerens viro reverenter: eiusdemque auctoritatem, tanquam tui capitis, sequeris obedierit; ut omnes qui sanum sapientiam*

V 4 ad

ad quos possit hoc bonum vestrum Jamna perferri, de domo vestra fructu, ac pace gaudeat. & adversarius revererit, nihil habens et vobis dicere parvi. Porro si de faciendis elemosinis, & in pauperes impendendis rebus tuis, de quo bono opere, & magno tam evidentiæ præcepta sunt Domini, cum viro tuo fideli, & tecum sanctæ continentie patris Servantæ, consilium communicare deberes, eiusdemque non sperare voluntatem: quanto magis de habitu, atque vestitu nihil tibi præter tuis arbitrium mutandum, vel usurpandum fuit, unde nihil divinitus legitimus imperatum? Plura alia hac de re ibidem habet Doctor sanctus.

XI. D. Raymundus Lib. II. tit. de furto §. 9. De rebus autem viri, aut de pane, vino, & aliis, que bono, & approbato more solent ad dispensationem uxoris pertinere, potest, & debet facere elemosynam, moderate tamen, secundum facultatem viri, & maiorem, aut minorem necessitatem, vel necessitatem pauperum, & debet semper sibi conformare conscientiam, quod non displicat marito in corde, licet forte aliquando prohiberit ore. Solent enim mariti facere prohibitionem uxoris absolute, ut sic temperent eas, non a toto, sed ab excessu, quem suspicantur. Potest etiam formare sibi conscientiam ex qualitate, & miseria pauperis, cogitans, quod, si maritus illum videret, omnibus modis placeret ei quod illi faceret elemosynam. Si autem eumque, & scandalizatur inde, deponat conscientiam illam, si potest. Si autem, non debet dare; & debeat, quia non potest dare: & sic intelligitur quod dicuntur 111. q. v. can. Quod dico. Hoc autem ultimum dico, nisi videret pauperem indigere ad mortem: tunc enim deberet dare intrepide; alias peccaret.

XII. Qua ratione furti locum tui uxores, si mariti bona furripiunt, eadem rei furti mariti sunt, si bona quorum uxores dominium, & administrationem habent, rapiant; item, si vivum dotale dilapident, aut diminuant; si bona communia, uxoris invitis, abluant.

XIII. Quæst. IV. Quid de opificio furtis dicendum? Resp. Opifices, qui materiam elaborandam a domino suscipiunt, ut factores, textores, molitores, & similes, forum perperant, dum quidquam materie sibi tradite, invito domino, furripiunt. Nec quidquam eidem suffragantur pretextus quos allegare solent. Sartores fragmenta, & lacinias turripere in more habent. Illi omnes fures sunt,

Et que de parvis furtis diximus, isthuc revocari debent. Si fragmenta nullius sint valoris, ita ut in nullam cedere domini utilitatem valeant, tunc nullum furtum committitur. At quoties domino inferre apta sunt, ut plerumque accidit; tunc furtum committitur: gravior, leviusque, prout maior est, aut minor materia fragmentorum. P. Thomas Sanchez Lib. II. consil. cap. VII. dub. 2. defendit, factores fragmenta etiam alicuius valoris sibi retinere posse: tum quod domini, talis moris consueti, non censentur inviti; tum quod iustum pretium laboris solvere domini recusant, idcirco compensatione occulta tui factores posse contendit. Verum hæc doctrina omnino falsa est. Nulla adeh præsumptio consensus dominorum in hæc furta. Multo minus adeh fundamentum iustæ compensationis. Pretium laboris pactum est. Illud autem sibi propria sponte augere factores nequeunt.

At, inquis, non libere, sed coactè factores consentire in pretium solent, ne alicui minori pretio conficiendum vellem suscipiant. Esiugium istud nullum est. Fides enim non coactio, sed voluntaria deceptio, & manifesta fraus est, qua domino illuditur. Nulla quippe lege permittitur ut artifices queant ad habitum tui iam supra de occultis compensatione demonstravi. Plurima alia in tractatu de restitutione dicentur.

XIV. Quæst. V. Quid de furtis Religiosorum dicendum? Resp. Paucis rem expediam. Si Clausuras fuerunt ab extraneis, perinde se habent ac alii fures. Si fuerunt de communibus Monasterii peni gravem quantitatem, peccant & contra iustitiam, & contra votum. Quare rei sunt & sacrilegi, & iniustitiae. Ratio est manifesta: quoniam Religiosi vi paupertatis Deo per votum promissæ cuiusque rei dominio privati sunt. Ergo quoties bona Monasterii furripiunt absque licentia superioris, furti rei evadunt, utpote, invito domino, aliena accipientes. Nec est quod rem certam & evidentem rationibus confirmem; cum nullum sit de hoc penes Theologos dissidium.

XV. Disputant Theologi, si ne in furto Religiosorum ea quantitas necessaria que assignari in furtis filiorum solet. PP. Salmanticensis tract. XIII. cap. vi. punct. 5. numer. 43. sententiam adfirmantem defendunt; atque pro eadem allegant Sanchez Lib. VII. Decal. cap. XXI. n. 31. Rebullum I. Par. Lib. III. quæst. xv. sect. 3. Fagundes Lib. VI. Decal. cap. v. num. 2. Pellicarium tract. v.

cap.

cap. xv. sect. 4. num. 189. Ledesimam Tom. II. cap. xv. dub. 6. Cenedo tract. de pauper. Relig. dub. 20. Caranuncem in Regulam D. Bened. disp. lxxi. num. 544.

XVI. Hæc sententia falsa videtur, nulloque nixa fundamento. Fallo pro eadem citatur Sanchez, qui Lib. VII. cap. xx. num. 3. oppositum docet. Patritius Sporer tract. v. cap. 9. sec. 2. §. 3. num. 62. communem vocat DD. sententiam, que asserit eam quantitatem satis esse in Religiosis ad furtum mortiferum que sufficit in secularibus. P. Thomas Tamburinus adeo communem reputat hæc sententiam, ut querat Lib. VIII. cap. xv. num. 4. num fallent probabiliter defendi possit sententia Fagundes, Cenedo, & aliorum. Et laudatus Sporer retolvit, non esse in praxi ab hac communi sententia recedendum.

XVII. Si ratio consulatur, non modo quantitas furti Religiosorum non est augenda ad mensuram furti filiorum familias; sed minor potius constituenda foret quam in ipsis secularium furtis. Siquidem Religiosi non lege iustitiae, & septimo præcepto Decalogi tantum prohibentur furari, sed etiam solemniter pauperatis voto. Prælati utriusque patres Religiosorum reputantur; sed spirituales, non carnales. Patres sunt, & magistri, qui in evangelicæ paupertatis schola eos exercere debent. Quis ergo ratione præsumi potest, eos non fore invitos, quemadmodum patres respectu filiorum, si Religiosi furripiant eam quantitatem que in furtis communium extraneorum est materia gravis? Cur non præsumuntur inviti Prælati Religiosorum? Quia, inquit, sunt loco parentum. Parentes autem non censentur inviti respectu filiorum in ea quantitate que in extraneo esset furtum mortiferum. Periculosa est illa ratiocinatio. Parentes consentire iure valent ut filii centum, mille, bis mille aureos accipiant. In idem ergo consentire Prælati regulares poterunt? Quid stultius? Religiosi adstricti voto paupertatis sunt, secus filii familias. Que ergo ratio paritatis filiorum cum Religiosis, aut parentum cum Prælati? Parentes domini absoluti sunt, Prælati regulares administratores tantum. Libere consentire valent illi in quamcumque actionem bonorum; isti nequeunt, nisi infra leges paupertatis monasticæ. Futilis ergo omnino est paritas filiorum familias cum Religiosis.

XVIII. Hinc colliges, quam sint inepta alia collectaria, que ex convulsa paritate Religiosorum cum filii familias eliciunt citati Theologi. Salmanticensis loc. cit. punct. 8. num. 94. cum aliis Calasius docent, Religiosos posse, quemadmodum filii familias, congruam quantitatem ludo exponere. Hæc, & alia plura laxitatis plena, que de ludis pecuniariis Religiosorum docent recentiores, fute, & nisi fallor, valde consentant in Disciplina Apostolico-Monastica. Quare, ne actum agam, consule que ibidem dicta sunt. Nullum omnino ludum pecuniarium permitendum Religiosis ostendimus.

XIX. Que de restitutione a Religiosis facienda docent idem recentiores, similiter vana mihi videtur. Nam, si que surrepta fuerunt, consistant, nemo ambigit ea fore restituenda; si consumpta fuerint, ad nihil Religiosis tæbent. At, inquit, si peculium habeant proprio usui destinatum, nonne valent ex illo compensare quod furati fuerint? Respondetur, Religiosis qui peculium retinent iura necessarium victum, & vestitum, proprietatis esse, & iustitiæ violatores. Quare, etiam si fures aliunde ex iniusta acceptione non essent, fures sunt, & proprietarii ob iniustam retentionem. Qui tamen res Monasterio furatas, aut peculium, quo compensare furtum possent, retinent, novum flagitium perpetrant, seu gravior peccant. Laudati Theologi restitutionem obnoxios Regulares docent, iussposito quod peculium habeant. Licite enim ex superioris licentia habere peculium istam illos posse credunt. Idcirco inferunt, illos ex hoc peculio restituere, & compensare bonæ furtim accepta debere. Nos vero dicimus, nullum illos retinere peculium posse, nisi rursus necessitate victus, & vestitus. Vistu autem, & vestitu necessario privare se non tenentur, nec debent, ut restituant. Quid quod, cum nullus rei dominium habeant, nec unum independentem; de nulla re disponere queunt, inconsulto superiore? Quare que recentiores Moralitæ de restitutione, & iudicis Religiosorum versant, falso nituntur principio, quod scilicet licitum illis peculium sit. Hoc falso sublatò fundamento, cetera sponte sua corrunt. Verum de his præter ea que in citata Disciplina Apostolico-Monastica dicta sunt, plura edisseram in tractatu de Statu religioso.